

**Advies aan de staatssecretaris met betrekking tot
de subsidieregeling excellentieprogramma basisonderwijs**

**Adviescommissie excellentie
juni 2009**

Inleiding

Het stimuleren van excellentie is een belangrijk element van de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs. Zoals beschreven in de Kamerbrief over excellentie in het basisonderwijs gaat het om feitelijke topprestaties, die door talentvolle, niet alleen (hoog)begaafde, kinderen kunnen worden bereikt. Het gaat erom talentvolle kinderen zo uit te dagen dat ze sprankelen en hun leerpotentieel maximaal wordt benut. Deze regeling is één van de maatregelen die OCW hiervoor neemt. Met deze regeling wil OCW scholen uitdagen de 'stille reserve aan leerkapitaal' aan te spreken, juist bij de toptalenten. Hierbij staan de volgende doelen centraal:

- basisscholen krijgen beter in beeld welke leerlingen op school het talent hebben om uitzonderlijke cognitieve prestaties te leveren;
- basisscholen gaan het onderpresteren tegen bij taal en rekenen en andere vakken met bijzondere aandacht bij de (hoog)begaafde leerlingen;
- basisscholen creëren eventueel in samenwerking met andere scholen in de directe omgeving of bijvoorbeeld scholen voor voortgezet onderwijs of universiteiten een rijke leeromgeving voor leerlingen en (hoog)begaafden in het bijzonder;
- basisscholen helpen mee met het bevorderen van een cultuur waarin excellente prestaties gewaardeerd worden.

Bevoegd gezagen van basisonderwijs komen in aanmerking voor een tegemoetkoming van 50% in de totale projectkosten voor het stimuleren van excellentie. Zij konden hiervoor een projectvoorstel indienen bij het CFI.

Het totaal bedrag van de ingediende projectvoorstellen heeft het subsidieplafond van 5.100.000 euro ruimschoots overschreden. In totaal zijn er 195 projectvoorstellen ingediend.

Beschrijving van de projectvoorstellen

Uit het grote aantal binnengekomen projectvoorstellen blijkt dat het onderwerp excellentie 'leeft'. Er is veel bereidheid onder besturen, directies en leerkrachten om een meer uitdagende en adequaat afgestemde leeromgeving te creëren. Dit is een positieve ontwikkeling. Er is in onderwijsland een belangrijke trend zichtbaar, van toenemende stimulering en waardering voor excellentie.

Algemene kenmerken van de projecten

In veel van de voorstellen wordt gerefereerd aan compacting en verrijking en het creëren van een rijke(re) leeromgeving. Dit laatste veelal door de aanschaf van materialen en de inzet van computers. Veel besturen geven aan dat er op de scholen al veel incidentele maatregelen zijn, maar dat nog onvoldoende sprake is van een structurele en algemene beleidslijn. De basis van het overgrote merendeel van de ingediende projecten is dan ook gericht op de ontwikkeling en implementatie hiervan.

Daarnaast wordt in veel plannen samenwerking gezocht met ve en voortgezet onderwijs. Scholen willen hun signalering optimaliseren, door op een structurele wijze informatieoverdracht te laten plaatsvinden van bijvoorbeeld peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, naar het basisonderwijs. Ook wordt getracht een doorgaande lijn naar het VO uit te zetten. Bijvoorbeeld door begaafde leerlingen reeds tijdens hun basisschooltijd kennis te laten maken met het curriculum van het VO, door

samenwerking met het VO te zoeken teneinde de doorstroom en de advisering te faciliteren en door wederzijdse uitwisseling van kennis en materialen.

Tot slot wordt in veel van de plannen ingezet op het inrichten van zogenaamde 'Plusgroepen'. Dit in verscheidene varianten: binnenschools, bovenschools, smalle doelgroep, brede doelgroep, et cetera. Het argument dat hieraan in de meeste gevallen ten grondslag ligt, is dat het voor de begaafde leerlingen gunstig is om de mogelijkheid te hebben 'ontwikkelingsgelijken' te ontmoeten.

Vernieuwende elementen van de projecten

Een belangrijk vernieuwend element dat in een aantal projecten is terug te lezen, is de creatieve inzet van ICT. Er zijn scholen die het leerlingvolgsysteem willen koppelen aan een digitaal volgsysteem, door de leerling zelf bij te houden. Er zijn scholen die de opzet van een Elektronische Leeromgeving (ELO) in hun plan hebben opgenomen. Er zijn ideeën voor een virtuele 'ontmoetingsplek' en voor toepassingen als 'podcasting' en 'e-learning'.

Een ander vernieuwend element dat in verscheidene plannen is terug te vinden heeft betrekking op de inrichting van een expertise- of kenniscentrum. Diverse besturen trachten de kennis en ervaringen van een groot aantal scholen te bundelen en verspreiden, middels het centraal verzamelen hiervan. Vaak wordt hierbij gebruik gemaakt van externe expertise, teneinde de kwaliteit van het centrum te waarborgen.

Verder leeft het idee van samenwerking met andere professionele instanties, zoals hogescholen, universiteiten en het bedrijfsleven. In sommige plannen wordt samengewerkt om te komen tot nieuwe opleidingsmodulen (bijvoorbeeld voor de PABO, of de ECHA-opleiding). Ook zijn er plannen waarbinnen stageplekken worden gecreëerd en plannen welke gekoppeld worden aan wetenschappelijk onderzoek. Tot slot wordt er in een aantal van de plannen op verschillende wijzen samenwerking gezocht met ouders. Bijvoorbeeld door klankbordgroepen en speciale bijeenkomsten en netwerken. Maar ook wordt de bijdrage van ouders actiever ingezet, bijvoorbeeld door hen te laten participeren in speciale 'kennisteam's', welke onder andere nieuwe curricula en projecten ontwikkelen.

Enkele voorbeelden

'Stichting Montessori Onderwijs Zuid-Holland'.

Kinderen worden uitgedaagd om hun talenten in te zetten in specifieke projecten. De 'technische knobbels', uitvinders en vormgevers worden bij elkaar gezet om samen te werken aan een hoogstaande en creatieve inzending voor het 'Landelijk Techniektoernooi'. De projectomschrijving wordt professioneel vastgelegd door een groep kinderen die beschikt over journalistieke vaardigheden. Een groep kinderen met ondernemende talenten krijgt de kans om samen te werken in hun eigen 'bedrijf', waarbinnen zij hun financieel en economisch inzicht kunnen vergroten. Ook komen zij hierin in aanraking met PR en marketing. Op deze wijze worden meerdere 'talentgroepen' geformeerd. Er wordt samenwerking gezocht met VO, Hogeschool, bedrijfsleven en ouders. Leerkrachten maken gebruik van een weblog voor de uitwisseling van ideeën en projecten, bezoeken naar aanleiding daarvan elkaar scholen en stellen draaiboeken voor de projecten op.

'Gemeente Groningen, dienst W.M.O.O.'.

In dit plan wordt een structureel in te zetten totaalprogramma voor (hoog)begaafde leerlingen omschreven. De programmaonderdelen differentiëren zodat er een duidelijk verschil in aanbod komt voor begaafde- en hoogbegaafde leerlingen. Aandachtspunten zijn: uitdaging, diversiteit, creatief denken, inventiviteit. Gebieden die extra aandacht krijgen zijn: kunst /cultuur en wetenschap. Er komt

een 'werkplaats' waarin kennis en vaardigheden worden aangeleerd. In het 'atelier' kunnen de geleerde vaardigheden worden toegepast op diverse gebieden. In samenwerking met het VO, WO en HBO wordt een gevarieerde en uitdagende leeromgeving ingericht. Registratie en monitoring van de ontwikkeling van leerlingen vindt plaats middels logboeken ('toonportfolio's') en het plannen van pluswerk op week- en maandtaken. Leerkrachten worden geschoold en gecoacht, ouders worden geïnformeerd via workshops en er komt een databank waarin diverse projecten en probleemstellingen worden opgeslagen. Teneinde de kennis en ervaringen te kunnen verspreiden en delen, worden een film, een website, een workshop en een conferentie georganiseerd. Ook stellen de deelnemende scholen zich als 'expertisecentrum' open voor andere scholen om te komen kijken.

'Stichting BasisBuren, Buren'.

De aanvragers willen Passend Onderwijs gaan aanbieden vanuit de verschillende besturen. Er komen Plusstofgroepen en Leonardogroepen, geleid door speciale leerkrachten. Er wordt gebruik gemaakt van specialisten op bepaalde terreinen (bijvoorbeeld: wiskunde, vreemde talen, ICT, techniek, kunst, filosofie, film en muziek). Er is samenwerking met de Radboud Universiteiten Nijmegen (Centrum Begaafdheidsonderzoek) en PABO Groenewoud Nijmegen, gericht op onderzoek, diagnose en verspreiding van resultaten. Middels het (wetenschappelijk) onderzoek zal getracht worden antwoord te krijgen op vragen als: Wat is de invloed van groepsgrootte op het effect van Leonardogroep of Plusstofgroep? Bij welke leeftijdssamenstelling wordt de meeste winst behaald op sociaal-emotioneel gebied? Welke lesaanbod heeft het meeste effect op het 'leren leren' bij deze groep kinderen? De aanvragers willen zich als open leercentrum profileren en bieden actief de mogelijkheid aan andere scholen om te delen in de kennis.

Regionale spreiding

De door de adviescommissie voorgedragen projectvoorstellen komen voor ongeveer 50% uit Noord- en Zuid-Holland. De andere helft van de voorstellen is ongeveer evenredig verdeeld over de overige provincies. Dit met uitzondering van Friesland, Groningen en Utrecht, die niet in de top-28 vertegenwoordigd zijn.

Aandachtspunten bij het advies

De adviescommissie is zeer verheugd over het grote aantal projectvoorstellen dat is ingediend. Het is ons duidelijk dat het thema 'excellentie' breed leeft in het basisonderwijs. Bij de beoordeling van de ingediende projectvoorstellen viel de commissie de navolgende algemene punten op die wellicht relevant kunnen zijn voor het vervoltraject.

- De concrete uitwerking van het innovatieve en lerende vermogen van de ingediende projectvoorstellen was soms nog wat weinig concreet, zodat de meerwaarde voor de cognitief getalenteerde leerlingen zich vooral in de praktijk zal moeten ontwikkelen en manifesteren.
- Het ligt voor de hand dat in veel projectvoorstellen werd beschreven dat compacting en een verrijkt aanbod een belangrijk onderdeel vormen. Niet altijd was duidelijk wat de precieze consequenties zouden zijn voor het vakinhoudelijke aanbod en op welke wijze dit ook een stimulerende werking zou hebben voor de cognitief getalenteerde leerlingen. In de uitvoering van vele van de voorgedragen projecten binnen dit programma zullen daar nog belangrijke beslissingen genomen moeten worden.
- De adviescommissie vindt het verder opvallend dat in het algemeen veel financiële middelen worden ingezet op organisatieniveau, zowel op school als op bovenschools niveau. Voor innovatie

op school kan een investering in de aansturing van het traject nodig zijn. Uiteindelijk is betrokkenheid van het primaire proces echter onontbeerlijk om te komen tot een duurzaam effect.

- Er was een grote variatie in de kwaliteit van formulering van de ingediende projectvoorstellen. Het viel hierbij op dat met name de aanvragen waar landelijke of regionale onsteunende instellingen genoemd worden als uitvoerder van het project zeer professioneel waren beschreven. De adviescommissie wil hierbij wel opmerken dat het schrijven van een goede aanvraag niet per definitie zal betekenen dat de kwaliteit van de uitvoering en de daaraan gerelateerde resultaten goed zal zijn. De kans is groot dat het om 'op aanbod gestuurde trajecten' zal gaan. Wanneer deze aanbodsturing leidt tot innovatie op de werkvloer is dat geen probleem, maar uiteindelijk ligt de kracht in oprechte betrokkenheid van leraren, ouders en leerlingen bij een project..
- Het was voor de adviescommissie in sommige gevallen lastig om te beoordelen of de middelen ook daadwerkelijk werden benut ten gunste van het primaire proces, vanwege een beperkte financiële uitwerking van het project.

Advies ten aanzien van het vervolgtraject

Bovenstaande opmerkingen maken duidelijk dat, ondanks het grote enthousiasme dat uit de aanvragen sprak, monitoring van de ingediende projectvoorstellen gewenst is om ook daadwerkelijk de beloofde resultaten te behalen, zeker gezien het experimentele karakter van vele voorstellen. Het is belangrijk dat de geselecteerde projectvoorstellen en de hieraan gerelateerde resultaten goed worden gevolgd tijdens de uitvoering, tot op schoolniveau, om zo de vastgestelde doelstellingen te realiseren.

Betrokkenen van de ingediende projectaanvragen zouden gebaat kunnen zijn met inhoudelijke adviezen. Ook de uitwerking van tussenrapportages en de landelijke en regionale verspreiding van de opbrengsten is een belangrijk element aan de impact van dit programma. Een concrete mogelijkheid daartoe is het organiseren van bijeenkomsten van participerende scholen tijdens het excellentieprogramma, waarin ervaringen en uitkomsten onderling worden gedeeld.

Het doet de commissie daarom deugd dat de staatssecretaris bij het opzetten van de regeling al heeft voorzien in monitoring en begeleiding van de projecten door een samenwerkingsverband van de SLO (Informatiepunt Hoogbegaafdheid), Projectbureau Kwaliteit van de PO Raad en EDventure, waarbij ook het onderling uitwisselen van ervaringen tussen de scholen een plaats heeft.

In een toelichtend gesprek bij dit advies heeft de staatssecretaris bovendien aangegeven op basis van deze aandachtspunten van de commissie extra activiteiten te ontplooiën om de projecten te ondersteunen en waar nodig van extra sturing te voorzien. Bij de commissie is daarmee het vertrouwen dat de voorgedragen projecten een wezenlijke bijdrage leveren aan de doelstellingen van de regeling.

Al met al zijn wij verheugd te zien dat met deze regeling een duidelijke impuls wordt gegeven aan de bevordering van excellentie in het basisonderwijs.

Namens de adviescommissie,

Prof. dr. Robbert Dijkgraaf
Voorzitter

Bijlage: De adviescommissie: samenstelling en werkwijze

De adviescommissie adviseert de staatssecretaris over welke projecten subsidie zouden moeten ontvangen en geeft daarbij een ranking aan.

Tot leden van de adviescommissie zijn benoemd:

- dhr. Prof.dr. Robbert Dijkgraaf, wonend te Amsterdam en tevens voorzitter;
- mevr. drs. Yvonne Leenders, wonend te Nijmegen;
- dhr. Rob Limper, wonend te Uithoorn;
- dhr. Ton Duif, wonend te 's-Hertogenbosch;
- dhr. Prof.dr. Jan de Lange, wonend te Katwijk aan Zee.

De commissie is ondersteund door een inhoudelijk projectsecretaris, mevr. drs. Saskia Stroombergen en een tweede secretaris mevr. drs. Sonja Borgsteede.

Selectieprocedure

Selectie van te subsidiëren projecten heeft plaats gevonden op de correctheid en volledigheid van de subsidieaanvraag, de kwaliteit van het projectvoorstel wanneer vergeleken met het beoordelingskader, en de mate waarin het projectvoorstel bijdraagt aan het innovatieve en lerende vermogen van het programma als geheel en de focus op cognitieve vaardigheden.

Voor de regeling is een speciaal beoordelingskader opgesteld bestaande uit twee hoofdelementen:

1. Een individuele beoordeling van de projectvoorstellen. Hierbij gaat het om de beoordeling van de ambities van de schoolbesturen en de prestaties/opbrengsten die zij met behulp van de regeling willen neerzetten.
2. De leerfunctie van het Excellentieprogramma als geheel: de projecten dienen bij te dragen aan het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop cognitief getalenteerde leerlingen in het basisonderwijs op een zo hoog mogelijk niveau gebracht kunnen vinden en op welke manier hun welbevinden kan worden verbeterd.

Hoofdelement 1: De individuele beoordeling van de projectvoorstellen.

Deze heeft in een aantal fasen plaatsgevonden.

In totaal zijn er 205 projectvoorstellen binnengekomen. Allereerst zijn alle projectvoorstellen gecontroleerd op tekortkomingen. Bij geconstateerde tekortkomingen heeft de aanvrager tien werkdagen de gelegenheid gekregen om het projectvoorstel aan te passen en opnieuw in te dienen. Er zijn 89 zogenaamde 'verzoeken om informatie' gedaan, op 78 van die verzoeken is een reactie gekomen.

Tien projectvoorstellen bleken dubbel te zijn en één projectvoorstel betrof een aanvrager buiten de doelgroep.

De resterende 184 projectvoorstellen zijn beoordeeld en gewaardeerd aan de hand van de vijf criteria van het speciaal voor de regeling opgestelde beoordelingskader:

1. Robuustheid
2. Integraliteit
3. Innovatie en overdraagbaarheid
4. Prestatie en verantwoording
5. Haalbaarheid, efficiëntie en duurzaamheid

De waarderingen per criterium zijn als volgt ingedeeld:

Goed: er wordt ruimschoots aan het criterium voldaan; het aantal punten is variabel (maximaal 10 punten).

Voldoende: er wordt toereikend aan het criterium voldaan; 5 punten.

Matig: er wordt onvoldoende aan het criterium voldaan of het is onbekend of er aan het criterium voldaan wordt; 0 punten.

Een projectvoorstel kan op grond van de beoordeling op de criteria maximaal 50 punten scoren (de gemiddelde totaalscore van beide beoordelaars).

Hoofdelement 2: De leerfunctie van het Excellentieprogramma als geheel.

Alle projectvoorstellen met minimaal 30 punten zijn daarna door de commissie besproken en definitief gerangschikt op basis van de leerfunctie van het programma als geheel. Er is rekening gehouden met regionale spreiding van projecten, alsmede de diversiteit van de gehonoreerde projecten.

Rekening houdend met het aangevraagde bedrag per projectaanvraag en de hoogte van het subsidiebedrag zouden 28 projecten gehonoreerd kunnen worden.

Deze ranking is opgenomen als bijlage bij dit document. Bijlage 2 geeft de regionale spreiding weer van de 28 aanvragen vooraan in de rangorde.